

Śródka, Andrzej

Sprawozdanie z działalności statutowej Instytutu Historii Nauki PAN w roku 2000

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 46/3, 217-231

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STATUTOWEJ
INSTYTUTU HISTORII NAUKI PAN
W ROKU 2000

PRACE BADAWCZE

Osiągnięcia prac badawczych, prowadzonych w roku 2000, dotyczą następujących dziedzin:

1. Świat i człowiek w myśli europejskiej XII i XIII wieku – edycje krytyczne źródeł, interpretacje i syntezy,
2. Historia doktryn oraz dzieje rozwiązań metodologicznych w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych – edycje źródeł,
3. Recepcja myśli zachodnioeuropejskiej w piśmiennictwie naukowym polskiego oświecenia – wkład środowisk zakonnych i kręgów magnackich w rozwój nauki i kultury Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII-XVIII wieku,
4. Dzieje edukacji w Polsce: edukacja staropolska (do 1740 r.), edukacja w dobie oświecenia, edukacja na ziemiach polskich w epoce porozbiorowej (1795–1919), edukacja w Polsce odrodzonej (1919–1939), organizacja nauki polskiej po I Kongresie Nauki Polskiej,
5. Nauki o życiu w kulturze europejskiej, historia doktryn medycznych,
6. Historia techniki i nauk o Ziemi,

Nauka i kultura w aspekcie metodologicznym i filozoficznym, biografistyka naukowa.

1. Świat i człowiek w myśli europejskiej XII i XIII wieku – edycje krytyczne źródeł, interpretacje i syntezy

J. B u r c h a r d t w zasadniczy sposób uzupełnił w komentarzu egzegetycznym edycję krytyczną Tomasza z Wrocławia *Aggregatum medicinarum simplicium*, a także zidentyfikował niemal wszystkich autorów, włącznie z Galenem, cytowanych w tym dziele; opublikował artykuł *Optymistyczna ocena stanu medycyny Alego ibn Ridwana, lekarza egipskiego XI stulecia*. M. F r a n k o w s k a - T e r l e c k a kontynuowała prace nad wątkami kosmologiczno-antropologicznymi w dziełach filozoficzno-literackich XII i XIII w. oraz rozpoczęła badania nad niedostępnymi w Polsce edycjami krytycznymi autorów XII-wiecznych, znajdującymi się w bibliotekach londyńskich i genewskich; wydała

artykuł *Completio mundi...*, w którym badała problem ukształtowania człowieka przez Naturę jako dopełnienia wszechświata przez Boga oraz kontynuowała prace redakcyjne nad *Antologią tekstów filozoficznych średniowiecza*. M. M a l e w i c z wydała (wraz z B. K ü r b i s) krytycznie tekst *Folia Gertrudiana z Psalterza Egberta*. A. W o ł o s z y n o w a kontynuowała prace nad przekładem *Ekonomiki* Arystotelesa oraz nad określeniem jej znaczenia od momentu napisania do komentarzy łacińskich w XII–XV w.

2. Historia doktryn oraz dzieje rozwiązań metodologicznych w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych – edycje źródeł

M. M a l e w i c z opracowała archiwalne źródła francuskie i prywatne zasoby polskie, odnoszące się do korespondencji Marii Skłodowskiej-Curie i Ireny Joliot-Curie w sprawie materiałów przeznaczonych dla planowanego wówczas Muzeum Marii Curie w Warszawie i Instytutu Radowego tamże. G. R o s i ń s k a złożyła do druku *Mathematics for Astronomy at Universities in Copernicus' Time: Modern Attitudes towards Ancient Problems* (w: „Archimedes“). Przygotowała dwie rozprawy (w maszynopisie): *W kręgu trygonometrii Ptolemeusza, Linnerisa, Bianchiniego i Regiomontana. Tablice funkcji trygonometrycznych używane przez Kopernika w okresie studiów krakowskich* oraz: *Krakowskie autografy Kopernika z XV wieku. Treść a problem formy. Kodeks Copernicana 4 w Bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali*. Przygotowała na sympozjum uniwersytetu w Kolonii referat: *Ideas on the Eschatological Perspectives of the World Implicit in 15th Century Astronomy and Its Applications to Astrological Previsions*. W. W ó j c i k zakończył prace nad dysertacją habilitacyjną *Nowożytnie wizje nauki*, w której położył nacisk m.in. na wzajemne zależności między pewnymi zagadnieniami filozoficznymi z zakresu teorii poznania i teorii wiedzy (idea nauki uniwersalnej i definicja prawdy) a wprowadzeniem pojęcia continuum do matematyki oraz analizował opór związany z przyjęciem zbiorów nieskończonych G. Cantora do matematyki przez najwybitniejszych matematyków tamtych czasów.

3. Recepcja myśli zachodnioeuropejskiej w piśmiennictwie naukowym polskiego oświecenia – wkład środowisk zakonnych i kręgów magnackich w rozwój nauki i kultury Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII-XVIII wieku

P. K o m o r o w s k i kontynuował prace nad brytyjską myślą historyczną wieku oświecenia i jej adaptacją w polskiej historiografii czasów stanisławowskich (jest to końcowa faza rozprawy habilitacyjnej), koncentrując się nad ustaleniem

koncepcji historii H. Bolingbroke'a, W. Robertsona i E. Gibbona i ich oddziaływania na polskich dziejopisarzy i dowodząc, że wpływ ten był znacznie większy, niż uważa się dotychczas. J. K u r k o w s k i kontynuował prace nad dysertacją habilitacyjną, poświęcone badaniom historycznym i historycznoprawnym, odnoszącym się do czasów saskich, ukazując na szerokim tle źródłowym nurt historiografii polskiej, rozwijający się w kręgu ówczesnej elity magnackiej. A. N o j s z e w s k i kontynuował prace nad rozprawą doktorską dotyczącą dziejów hungarystyki uniwersyteckiej w Polsce. M. P ę d r a c k i ukończył prace nad rozprawą doktorską na temat obrazu Wschodu w szkolnych książkach polskiego oświecenia, w której m.in. weryfikuje dotychczasowy utrwalony powszechnie pogląd, wg którego wyzyskiwanie w XVIII-wiecznej literaturze tekstów Starego Testamentu jako źródła historycznego byłoby wyrazem konserwatywnej postawy badawczej. I. S t a s i e w i c z - J a s i u k o w a wydała książkę *Wiktor Dega znany i nieznany* z własnym komentarzem do prezentowanych 36 listów wybitnego ortopedy oraz krytycznie opracowaną jego autobiografię oraz rozpoczęła prace nad kolejnym artykułem dla międzynarodowego wydawnictwa „Europa in der Frühen Neuzeit“ na temat wpływu Ch. Wolffa na K. Narbutta. W. S y g o c k i wydał książkę *Słowo i obraz. Przenikanie znaczeń. Georgia O'Keefe*, przedstawiającą problem współistnienia tekstu i obrazu z punktu widzenia historii książki i współczesnej estetyki książki oraz kontynuował prace nad dziejami Instytutu Historii Nauki PAN, które stanowią podstawę jego przyszłej rozprawy doktorskiej, określając daty powołania prekursorów dzisiejszego Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN i dzisiejszego Instytutu Historii Nauki PAN. K. T a r g o s z zakończyła prace nad rozdziałem, obejmującym przegląd źródeł oraz dzieje reform i nowych fundacji, a także sylwetki najwybitniejszych postaci, związanych z kronikarkami i kronikami zakonnymi w Polsce w XVII w.; przygotowała ponadto opublikowane już prace *Oprawa artystyczno-ideowa wjazdów weselnych trzech siostr Habsburżanek* i *Kobieta w rzeźbach i inskrypcjach sepulkralnych Polski renesansowej*, a także złożona do druku *Powieścio-wy, filmowy i historyczny powrót Jana Kazimierza ze Śląska do Polski*.

4. Dzieje edukacji w Polsce: edukacja staropolska (do 1740 r.), edukacja w dobie oświecenia, edukacja w dobie porzoborowej (1795–1919), edukacja w Polsce Odrodzonej (1919–1939), edukacja nauki polskiej po I Kongresie Nauki Polskiej

M. A f f e k kontynuował prace nad rozprawą habilitacyjną o koncepcjach prawnohistorycznych i wychowawczych T. Czackiego, koncentrując się na jego stanowisku wobec rodzących się wówczas kontrowersji na temat relacji zachodzących między pojęciami narodu i państwa; wydał drukiem dwa referaty o charakterze popularno-naukowym i jeden referat konferencyjny. K. B a r t n i c k a

kontynuowała badania nad środowiskiem profesorów i studentów Uniwersytetu Wileńskiego w XIX w., przeprowadziła badania nad funkcjonowaniem rodziny ziemiańskiej w XIX w. jako środowiska wychowawczego na terenach zaboru rosyjskiego oraz opublikowała podręcznik *Zarys historii wychowania* (z I. S z y - b i a k) i dwa rozdziały w zbiorze studiów o wychowaniu w rodzinie polskiej od końca XIX do połowy XX wieku pod red. K. Jakubiaka i A. Winiarza *Samodzielność wychowawcza rodziny ziemiańskiej w pierwszej połowie wieku XIX w zaborze rosyjskim (w świetle pamiętników)* i *Zosia, Telimena i te inne. Kobiety w >Panu Tadeuszu< Adama Mickiewicza, czyli o wykształceniu dziewcząt szlacheckich na Litwie*, dokonała zbiorowego komentarza naukowego i opracowania przekładu na język polski zbioru jezuickich przepisów szkolnych *Ratio atque iñstitutio studiorum. Ustawa szkolna Towarzystwa Jezusowego (1599)* oraz zorganizowała w Pułtusku ogólnopolską konferencję historyków wychowania poświęconą organizacji badań nad rozwojem sieci szkolnej i przygotowania atlasu historycznego szkolnictwa w Polsce, a zakończoną powołaniem Polskiego Towarzystwa Historii Edukacji. T. B i e ñ k o w s k i kontynuował prace nad tomem *Edukacja staropolska 1450–1750 (teoria i praktyka nauczania i wychowania)*, podjął pracę nad nową edycją i komentarzem *Listów M. Kopernika* oraz dokonał zbiorowego komentarza naukowego i opracowania przekładu na język polski zbioru jezuickich przepisów szkolnych *Ratio atque institutio studiorum. Ustawa szkolna Towarzystwa Jezusowego (1599)*, a ponadto wydał książkę *Co równać się może z drzewami naszymi? Obraz rodzimej przyrody w literaturze i malarstwie*, artykuł *Stanisława Sokołowskiego traktat o kształceniu młodzieży szlacheckiej* i własny przekład z języka łacińskiego *O senatorze doskonałym księgi dwie* W. Goślickiego. K. D o r m u s zbierała materiały na temat publicystyki i prasy kobiecej w Galicji i Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w. oraz zakończyła prace nad programem wychowawczym warszawskiego czasopisma „Ster“ w latach 1907–1914 i nad monograficznym ujęciem działalności jednego z pierwszych polskich popularyzatorów wiedzy przyrodniczej, wykładowcy i nauczyciela – S. Kramsztyka. H. H o ł d a - R ó z i e w i c z kontynuowała prace nad dorobkiem J. Supińskiego i nad szkolnictwem średnim i wyższym w Warszawie w okresie Królestwa Kongresowego do wybuchu powstania listopadowego oraz opublikowała artykuł *Józef Supiński (1804–1893) – pierwsza pooświeceniowa koncepcja uprawiania socjologii w Polsce*. A. M a t u s z e w s k i zakończył prace nad przygotowaniem do druku listów J. Jonstona, znajdujących się w Bibliotece Uniwersytetu w Sheffield, a adresowanych do S. Hartliba i wraz z W.J. Hitchensem i J. Youngiem wydał tę korespondencję oraz zakończył opracowanie korespondencji J. Heweliusza do tegoż Hartliba, znajdującej się w wyżej wymienionych zbiorach. J. M i ą s o kontynuował badania nad systemami oświatowymi na ziemiach polskich w okresie zaborów, zwracając szczególną uwagę na przyspieszony proces kształtowania się podstaw

narodowego systemu edukacyjnego w latach 1905–1918 oraz prowadził studia nad początkami i rozwojem współczesnych systemów edukacyjnych w Europie Zachodniej i w Polsce od końca XVIII w. do dziś; opublikował obszerne studium *Pracownia Dziejów Oświaty Polskiej Akademii Nauk (1953–1974)*. J. P i s - k u r e w i c z kontynuował prace nad postacią A. Wołyńskiego i jego działalnością popularyzującą polską kulturę i naukę we Włoszech i nad działalnością organizacyjną M. Skłodowskiej-Curie w Międzynarodowej Komisji Współpracy Intelktualnej przy Lidze Narodów oraz zbierał bibliografię i uściślał metodologię badawczą w pracy nad stanem i perspektywami rozwoju kadr naukowych w Polsce; opublikował artykuły naukowe *Artur Wołyński i jego działalność popularyzująca naukę polską we Włoszech w drugiej połowie XIX wieku* i *Kadry badawcze w Polsce i niektóre uwarunkowania ich działalności*. J. R ó z i e - w i c z kontynuował prace na temat polskiego środowiska naukowego w Rosji w latach 1857–1918, Polaków w rosyjskich uniwersytetach w latach 1802–1918 i związków z nauką polską i Polakami akademii nauk narodów słowiańskich oraz zakończył przygotowanie do druku artykułu *Kontakty Cesarskiej Akademii Nauk w Petersburgu z nauką polską i Polakami w XVIII wieku*. J. S c h i l l e r kontynuowała zbieranie materiałów do monograficznego opracowania, poświęconego Cesarskiemu Uniwersytetowi Warszawskiemu (Dział Rękopisów i Zbiorów Specjalnych UW, Państwowe Archiwum Historyczne w Sankt-Petersburgu, Archiwum m.st. Warszawy). W. S o k o ł o w s k i zakończył trzeci rozdział rozprawy habilitacyjnej o wykształceniu sekretarzy królewskich w latach 1575–1648 oraz odnalazł i przygotował do druku nieznaną instrukcję pedagogiczną, dotyczącą wykształcenia obywatelskiego i prawniczego w Rzeczypospolitej w XVII w. i nieznaną diariusz korespondencyjny – ok. 50 listów i memoriałów politycznych wojewody kijowskiego A. Kisiela z lat 1648–1651. R. T e r l e c k i na podstawie tajnych dokumentów SB przygotowywał publikację, przedstawiającą działalność Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa na terenie Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 50. i 60., wydając pierwsze artykuły na ten temat, dotyczące A. Vetulaniego, K. Wyki i R. Ingardena oraz przygotowywał opracowanie na temat konspiracyjnej i niezależnej od władz komunistycznych działalności oświatowej w latach 1976–1989; opublikował książkę *Uniwersytet Latający i Towarzystwo Kursów Naukowych 1977–1981* oraz artykuły: *Uniwersytet Latający 1977–1978*, *Polish University College, Polski Uniwersytet na Obczyźnie*, *Geneza Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie*, *Profesor Roman Ingarden i operacja >Senat<* i *Opozycja demokratyczna w Krakowie w latach 1976–1980*. E. T y l i Ń s k a prowadziła w Archiwum PAN kwerendy spuścizny po profesorach Uniwersytetu Warszawskiego oraz opublikowała artykuł *Życie codzienne studentów Cesarskiego Uniwersytetu w Warszawie (1869–1904)*. L. Z a s z t o w t kontynuował badania biblioteczne i archiwalne w uniwersytetach w Berkeley i w Palo Alto, a następnie

w bibliotekach i archiwach polskich, odnośnie do zagadnienia edukacji na Litwie, Białorusi i Ukrainie w latach 1864–1918 (nawiązał przy tym ważne kontakty naukowe z wybitnymi specjalistami amerykańskimi z tego zakresu); opublikował 27 haseł w *Encyklopedii historii II Rzeczypospolitej* oraz przygotował do druku trzy duże opracowania na temat rosyjskich kolekcji w zbiorach archiwum Instytutu Hoovera i Stanford University, katorgi Polaków na Syberii w XII–XX w. i obrazu Wilna przed I wojną światową w świetle dzienników M. Römera.

5. Nauki o życiu w kulturze europejskiej, historia doktryn medycznych

I. A r a b a s przeprowadziła badania porównawcze nad wyzyskaniem wód mineralnych i gorących źródeł w Japonii i Polsce w związku z innym niż w Europie postrzeganiem metod balneologicznych oraz odnalazła liczne dokumenty, wskazujące na rozpiętość i rodzaj udzielanej pomocy lekarskiej w dworach szlacheckich na przełomie XIX i XX w.; opublikowała artykuły naukowe: *Nieprzetartym szlakiem* (z A. C h o d k o w s k ą) i *Znaczenie kobiet dla rozwoju nauk przyrodniczych*. W. G r ę b e c k a uzupełniała materiały do badań nad poznaniem szaty roślinnej Polski (badania fizjograficzne w Wilnie i Krzemieńcu a życie naukowe w Królestwie Kongresowym) i nad rozwojem poglądów w dziedzinie ochrony przyrody na przełomie XIX i XX w. oprócz opublikowała artykuły *Marianna North, wybitna malarka świata roślin* i *Dzieło Krzysztofa Kluka na tle rozwoju botaniki światowej*. Cz. I. B. K u ź n i c k a zakończyła kilkuletnią analizę metodologiczną w zakresie etnonauk przyrodniczych, zwieńczoną pracą *Integracja nauk na przykładzie etnobotaniki i etnofarmakologii*, opracowała artykuł o autobiografii J.F. Wolfganga w związku z przygotowawaną monografią wileńskiej szkoły farmakognostycznej w XIX w. oraz opublikowała rozdział *Narcotics Plants in the Polish Folk Medicine. Some Methodological Aspects* w monografii *Etnofarmacologia*. H. Lichočka przeprowadziła badania porównawcze nad poglądami Jędrzeja Śniadeckiego i J. Liebiga na zjawiska związane z funkcjonowaniem organizmów żywych i wydała pracę na ten temat *Wykłady farmacji Jędrzeja Śniadeckiego w świetle historii nauki*. Zakończyła prace nad dorobkiem naukowym i inżynierskim I. Mościckiego, dokonując analizy jego rękopiśmiennych notatek dokonywanych w Szwajcarii i publikując jego zgłoszenie patentowe na temat jednobiegunowej jonizacji powietrza. B. P ł o n k a - S y r o k a przygotowała projekt pracy nad tematem „Nurt psychosomatyczny w europejskiej medycynie nowożytnej XVI–XX w.” oraz przygotowała trzy rozdziały monografii genezy psychoanalizy i psychologii głębi; opublikowała dwie duże prace: książkę *Niemiecka medycyna niematerialistyczna 1797–1848 i polska recepcja jej teorii i doktryn w pierwszej połowie XIX wieku* i artykuł *Historyczna świadomość lekarzy wobec odkryć nowej fizyki w końcu XVIII i w pierwszej*

połowie XIX wieku. A. T r o j a n o w s k a uzupełniła materiały do rozdziału o zastosowaniu grzybów w polskim leczeniu ludowym i przygotowała rozdział o dziejach europejskich badań nad składem chemicznym sporyszu w monografii *Zastosowanie grzybów w leczeniu polskim XIX wieku* oraz przeprowadziła badania archiwalne w Wilnie na temat tradycyjnego ziołolecznictwa litewskiego, związane z przygotowywaną rozprawą doktorską; opublikowała artykuł *Monografie grzybów w farmakopeach polskich XIX i XX wieku*. B. U r b a n e k kontynuowała prace nad rozprawą habilitacyjną o ewolucji opieki nad chorymi w Polsce w XIX w. we wszystkich zaborach, opublikowała artykuł *Lekarze i inne zawody medyczne w Królestwie Polskim XIX/XX wieku* i zakończyła prace nad artykułem *Kobieca służba sanitarna w Rosji w XIX w.*; redagowała *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*. B. W y s a k o w s k a przygotowała dwa pierwsze rozdziały swej rozprawy doktorskiej na temat surowców i preparatów konopii, stosowanych w Polsce w XIX w. oraz opublikowała artykuł *Dorpackie polonika farmaceutyczne w estońskich archiwach i bibliotekach*.

6. Historia techniki i nauk o Ziemi

B. O r ł o w s k i opublikował m.in. artykuły *Władysław Kluger (1849–1884) – krakowianin w misji cywilizacyjnej w andyjskiej krainie* i *Ważne „uboczne” skutki rozwoju techniki* oraz rozdział *Dzieje techniki polskiej* w książce pod red. A. T a r g o w s k i e g o i A. A j n e n k i e l a *Losy Polski i świata* oraz przygotował artykuł o działalności techników w Warszawskim Królewskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk i prowadził prace konsultacyjne i autorskie w *Wielkiej Encyklopedii PWN*. W. W e r n e r o w a zbadała porównawczo rękopiśmienne źródła kartograficzne z końca XVIII w. z terenu diecezji łuckiej i dwa rękopiśmienne zbiory opisów parafii diecezji olwickiej z 1784 r. oraz przygotowała do wydania materiały do słownika kartografów i geodetów polskich i materiały jubileuszowej konferencji historyków kartografii w Polanicy-Zdroju; wydała tom III *Kartografii polskiej XIX wieku* B. O l s z e w i c z a (z J. O s t r o w s k i m), *Materiały do słownika kartografów i geodetów polskich* (z J. S z e l i g ą), *Atlasy i mapy Królestwa Polskiego w zbiorach Centralnej Biblioteki Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie* (z J. O s t r o w s k i m) i *Prace kartograficzne Polaków poza ziemiami dawnej Polski w XIX w.*

Jako sekretarz naukowy Zespołu Historii Kartografii, którego członkami są historycy kartografii pochodzący z różnych uczelni, instytutów, placówek oraz urzędów administracyjnych działających w miastach całej Polski, koordynowała pracę tego Zespołu. Zespół działający przy IHN PAN od 1975 roku zorganizował w 2000 roku kolejną, dwudziestą już Konferencję Historyków Kartografii w Polanicy-Zdroju w dniach 13–14 kwietnia. Tematem była *Kartografia XIX wieku w dorobku Bolesława Olszewicza*. Konferencji towarzyszyła wystawa

prac wybitnego historyka geografii i kartografii (ok. 200 poz.). Konferencje ogólnopolskie są podstawową formą działalności Zespołu, a materiały ukazują się w serii „Z Dziejów Kartografii“.

Jej tom XII, poświęcony B. Olszewiczowi, jest pokłosiem ww. konferencji jubileuszowej i wieńczy równocześnie 25-letni dorobek Zespołu. Książka licząca ok. 250 stron znajduje się w druku. Opublikowano także *Kartografię Królestwa Polskiego 1815–1915* w serii „Z Dziejów Kartografii“ t. 10 Warszawa 2000 i *Kartografię polską XIX wieku w dorobku Bolesława Olszewicza* w serii „Z Dziejów Kartografii“ t. 12 Wrocław 2000.

W październiku br. odbyło się posiedzenie Zespołu, na którym omówione zostały przygotowania do konferencji w 2001 r. planowanej w końcu września w Krasiczynie, a poświęconej kartografii Galicji. Jej współorganizatorami będą: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum w Przemyśle oraz Biblioteka Jagiellońska. Do programu zgłoszono ponad trzydzieści referatów, m.in. z Archiwum we Lwowie.

7. Nauka i kultura w aspekcie metodologicznym i filozoficznym; biografistyka naukowa

A. B i e r n a c k i opublikował 23 artykuły i prace naukowe (nie licząc publicystycznych), m.in. *Przyjaźń dwu krytyków* o W. Borowym i K.W. Zawodzińskim, *Muzofile wierszopolscy* o „Słowniku pseudonimów A. Bara, *Fundacja Kościelskich, Parandowski mało znany* o młodzieńczych artykułach wielkiego pisarza o „bolszewii“, *Jubileusz Uniwersytetu Jagiellońskiego* i *Rotmistrz Zawodziński* w paryskiej „Kulturze“. J. J e s z k e zakończył pracę nad książką *W poszukiwaniu paradygmatu polskiej historiografii medycznej*, będącej podstawą jego przewodu habilitacyjnego, a określającej specyfikę uprawiania u nas tej dziedziny i kierunki jej rozwoju oraz kontynuował prace nad tzw. medycyną naturalną w perspektywie historycznej. M. K o k o w s k i ukończył prace nad ostateczną wersją książki, będącej rozszerzoną wersją dysertacji doktorskiej na temat genezy, treści i krytyki kuhnowskiej interpretacji rewolucji kopernikowskiej oraz kontynuował badania nad koncepcją historyczno-dedukcyjnej metody myślenia korespondencyjnego w odniesieniu do prac M. Kopernika; opublikował artykuły *Dzieje epicykliczno-deferencjalnej teorii ruchu księżyca a hipotetyczno-dedukcyjna metoda myślenia korespondencyjnego* i *Chybiona krytyka indukcjonizmu, hipotetyzmu oraz antykumulatywizmu. Uwagi do referatu dr Zenona E. Roskala pt. Kontekst odkrycia i uzasadnienia epicykliczno-deferencjalnego modelu ruchu Księżyca*. A. Ś r ó d k a przygotował nową wersję rozdziału *Rozwój nauk podstawowych i przedklinicznych* w podręczniku historii medycyny pod redakcją T. Brzezińskiego oraz zbierał materiał do ostatniego – V tomu

działa *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, a także brał udział w pracach autorskich i konsultacyjnych nad wydaniem I tomu *Wielkiej Encyklopedii PWN*, wygłosił sześć referatów na sesjach i seminariach naukowych, które zaowocują osobnymi artykułami oraz wydał drukiem m.in. *Historycy nauki w tomach XVII i XVIII Polskiego Słownika Biograficznego* i *Szpital Ujazdowski w latach 1792–1944*. S. Z a m e c k i zakończył prace nad książką o powstaniu empirycznych i teoretycznych koncepcji atomistyczno-molekularnych w chemii oraz kontynuował badania nad zagadnieniami filozoficznymi i historyczno-naukowymi w pracach W. Whewella; opublikował oryginalne artykuły *Powstanie chemicznej teorii atomistyczno-molekularnej Johna Daltona (1783-1810)*, *W kręgu interpretacji i polemik wokół chemicznej teorii atomistyczno-molekularnej (1807–1840)*, *Wokół problemu arbitralności filozofii* i *Historia dziedziny „nauka”*.

WYMIANA ZAGRANICZNA

Informacja o bezpośredniej współpracy Instytutu Historii Nauki z zagranicznymi partnerami.

Umowy o współpracy bezpośredniej:

- Instytut Historii Litwy Litewskiej Akademii Nauk
Współpraca z Instytutem Historii Litwy (w ramach umowy bezpośredniej) dotyczyła w 2000 r. związków naukowych i kulturalnych Polski i Litwy, nauki w Uniwersytecie Wileńskim dorobku wychowanków Uniwersytetu oraz jego roli dla nauki i kultury Polski i Litwy. (I. Arabas, W. Grębecka, A. Trojanowska).

Współpraca bezumowna:

- Instytut Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych w Dreźnie
Efektem współpracy było zaproszenie na kolejny pobyt naukowo-badawczy do Drezna w 2000 r. oraz uczestnictwo w międzynarodowym programie badawczym (B. Płonka-Syroka)
- CNRS
Udział w grupie roboczej ds. edycji korespondencji Piotra i Marii Curie (M. Malewicz)
- Yale University
Kontynuacja badań dokumentów klinowych o treści astronomicznej i astrologicznej (I. Żbikowska)
- CNRS
Kwerendy archiwalne dot. działalności organizacyjno-naukowej Marii Skłodowskiej-Curie, głównie w ramach Międzynarodowej Komisji Współpracy

Intelektualnej przy Lidze Narodów (także w Archives Nationale i w UNESCO)
(J. Piskurewicz)

Stala współpraca

- Niemiecki Ośrodek Badań nad Oświeceniem w Halle; Instytut Historyczny Towarzystwa Jezusowego w Rzymie; Wydział Historii Kościoła Akademii Papieskiej w Rzymie; Revista Analecta Calasantiana w Salamance (stała współpraca I. Stasiewicz-Jasiukowej)
- Konan Women's University, Japonia, program stypendialny, tradycyjne japońskie leki – Kampo. Wynik współpracy: 1 wspólna publikacja (I. Arabas)
- DAAD, Niemcy (J. Jeszke)
- Biblioteka British Museum, Wielka Brytania (M. Frankowska-Terlecka)
- Bibliothèque Publique et Universitaire de Genève, Szwajcaria (M. Frankowska-Terlecka)
- Biblioteka Miejska i Regionalna, Oddział Zbiorów Specjalnych w Erfurcie, Niemcy (J. Burchardt)

Informacja o współpracy realizowanej na podstawie centralnie rozdzielanych limitów wymiany dewizowej

- British Academy, Londyn (B. Urbanek)
- Japonia (I. Arabas)
- Szwedzka Akademia Literatury, Historii i Nauk Antycznych (G. Rosińska)
- Ukraińska Akademia Nauk (M. Affek)
- Rosyjska Akademia Nauk (J. Schiller)

Przeprowadzono kwerendy archiwalne i biblioteczne dotyczące tematów:

1. Działalność naukowo-organizacyjna Marii Skłodowskiej-Curie
2. Korespondencja Marii Skłodowskiej-Curie
3. Źródła kopernikańskie w Szwecji: księgozbiór matematyczny i astronomiczny Kopernika
4. Koncepcje historyczne, prawne i pedagogiczne Tadeusza Czackiego (1765–1813)
5. Badania źródeł do dziejów medycyny XIX i pierwszej połowy XX w.
6. Edytorstwo źródeł historycznych i historyczno-prawnych
7. Cesarski Uniwersytet Warszawski (1869–1915).
8. Elementy wkładu Arabów do średniowiecznej farmakognozji łacińskiej.

Wymiana osobowa

Wymiana osobowa objęła 21 osób – 18 wyjazdów i 3 przyjazdy.

Poza wymienionymi umowami wymiana osobowa realizowana jest w miarę możliwości również w drodze bezpośrednich ustaleń z placówkami zagranicznymi.

Ocena merytoryczna i wnioski

Instytut utrzymał dotychczasowe naukowe kontakty zagraniczne (bezumowne), zwiększył dotychczasową działalność publikatorską, bierze duży – w miarę swoich możliwości – udział w pracy dydaktycznej i popularyzatorskiej.

Wyniki współpracy międzynarodowej pracowników IHN w roku 2000 potwierdziły znaczenie i potrzebę intensyfikacji kontaktów z nauką światową.

Oczywista pozostaje konieczność zwiększenia funduszy przeznaczonych na sfinansowanie badawczych wyjazdów zagranicznych pracowników PAN.

Niezbędne jest również stwarzanie szerszej możliwości bezpośrednich kontaktów z instytucjami współpracującymi z PAN w ramach umów międzynarodowych, wraz ze znacznym uproszczeniem związanych z tym formalności.

ZESPOŁY

W roku sprawozdawczym aktywnie działały zespoły: historii kartografii (patrz 6. Historia techniki i nauk o Ziemi), metodologii historii dziedziny nauki (9 spotkań seminaryjnych). Działalność zespołów odzwierciedlają publikacje i seminaria naukowe.

Odbyło się również 9 seminariów – o zasięgu ogólnopolskim – w Zakładzie Historii Nauk Społecznych.

Zakład Historii Nauk Biologicznych i Farmacji zorganizował 1 ogólnopolskie seminarium.

SESJE I KONFERENCJE

1. XX Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii *Kartografia polska XX wieku w dorobku B. Olszewicza*. Polanica-Zdrój, 13–15 IV.
2. *Znaczenie kobiet dla rozwoju nauk przyrodniczych*, Warszawa 7 IV.
3. W stulecie wydania przez Akademię Umiejętności dzieła Ludwika Antoniego Birkenmajera pt. *Mikołaj Kopernik*, Kraków 14 X (wspólnie z Polską Akademią Umiejętności).
4. *Śląskie środowisko lekarskie XIX i XX w.*, Warszawa 15 XII.

Pracownicy Instytutu wzięli ograniczony udział (finanse!) w konferencjach międzynarodowych: *Health and transformation (in historical perspective)*, Warszawa 25–26 maja 2000; międzynarodowe sympozjum zorganizowane przez Uniwersytet w Kolonii, wrzesień 2000 (XXXII Mediaevistentagung);

4 Europejskie Kolokwium Etnofarmakologii – kongres międzynarodowy, Francja – Metz maj 2000; *Idea „Słowiańskości“ i jej różne interpretacje na ziemiach Europy Środkowej i Wschodniej u schyłku XX w.*, konferencja zorganizowana przez Instytut Studiów Politycznych Wydziału Nauk Politycznych Uniwersytetu Masaryka w Brnie (Republika Czeska), Brno grudzień 2000; V Międzynarodowe Sympozjum Biografistyki Polonijnej, Kraków 21–22 IX.

k r a j o w e :

Pracownicy Instytutu wzięli czynny udział (przewodniczenie sesjom, referaty) w obchodach 200-lecia utworzenia Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk oraz sesji *Przyroda – Nauka – Kultura*, Kraków 26–27 czerwca 2000.

CZŁONKOSTWA W MIĘDZYNARODOWYCH TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH

K. B a r t n i c k a : International Standing Conference for the History of Education,

J. B u r c h a r d t : czł. Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale,

M. F r a n k o w s k a - T e r l e c k a : czł. Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale i International Society for the History of Rhetoric,

J. J e s z k e : Deutsch-Polnisch Gesellschaft für Geschichte der Medizin, European Association for the History of Medicine and Health, International Network for History of Public Health (od 2000 r.)

B. K u ź n i c k a : czł. rzecz. Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie i czł. koresp. Arbeitsgemeinschaft Ethnomedizin,

H. L i c h o c k a : czł. rzecz. Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie,

J. M a l i c k i : International Advisory Board (przy Association for Studies of Nationalities),

J. M i ą s o : czł. International Standing Conference for the History of Education,

B. O r ł o w s k i : czł. Międzynarodowego Komitetu Historii Techniki (ICOHTEC),

B. P ł o n k a - S y r o k a : Deutsch-Polnisch Gesellschaft für Geschichte der Medizin,

G. R o s i ń s k a : czł. koresp. Académie Internationale d'Histoire des Sciences, czł. International Union of Astronomy i Société pour l'Étude de la Philosophie Médiévale, International Union of Astronomy,

I. S t a s i e w i c z - J a s i u k o w a : przew. Sekcji Historii Nauki Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodową Unią Historii i Filozofii Nauki, czł. hon. Societatis Historiae Scientiarum nec non Rerum Technicarum Indagandae apud Academiam Scientiarum Bohemoslovacam i bułgarskiego Tow. Historii i Teorii Nauki, czł. Komitetu Narodowego ds. Międzynarodowej Rady Unii Narodowych,

A. Ś r ó d k a : del. Polski do Międzynarodowego Tow. Historii Medycyny oraz czł. zw. Tow. Naukowego Warszawskiego,

B. U r b a n e k : European Association for the History of Psychiatry oraz International Association of Nurses.

STOPNIE AKADEMICKIE. DYDAKTYKA

Centralna Komisja ds. Tytułu i Stopni Naukowych zatwierdziła nadany przez Radę Naukową, stopień naukowy doktora habilitowanego doktor Wandzie Grębeckiej i doktorowi Stanisławowi Januszewskiemu.

Rada Naukowa zatwierdziła stopień doktora nauk historycznych mgr Annie Wancław.

Przyznano 2 stypendia habilitacyjne i 1 doktorskie.

Działalność dydaktyczną prowadziło 18 osób w 9 wyższych uczelniach w Warszawie, Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Wrocławiu, Pułtusku, Rzeszowie, Białymostku i Kaliszu.

PROJEKTY BADAWCZE (GRANTY KBN)

– realizowane przez Instytut

Krytyczna analiza źródeł i edycja tekstów oryginalnych oraz polskich przekładów pism M. Kopernika.

– realizowane poza Instytutem

Antologia tekstów filozoficznych średniowiecza (M. Frankowska-Terlecka)

Kadry dla nauki w Polsce: Stan i perspektywy (J. Piskurewicz)

Folia Gertrudiana z Psalterza Egberta (edycja tekstu) (M. Malewicz)

NAGRODY

W okresie sprawozdawczym dwoje pracowników zostało wyróżnionych prestiżowymi medalami:

dr Iwona A r a b a s medalem im. I. Łukasiewicza za wybitne zasługi dla farmacji, nadanym przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego,

doc dr hab. Bolesław O r ł o w s k i medalem im. E. Malinowskiego, nadanym przez SITK-om.

INFORMACJE OGÓLNE

Stan osobowy w końcu roku wynosił 48 osób, w tym 37 pracowników naukowych.

Spośród pracowników naukowych odeszło 2 adiunktów i 1 profesor: 2 na emeryturę, 1 do innego pracodawcy.

Instytut należy do kategorii II w systemie klasyfikacji KBN. Dotacja KBN na działalność statutową wynosiła 2 142 000 zł (w roku 1999 – 1 978 851). Na tzw. działalność ogólnotechniczną, obejmującą m.in. koszty druku książek i czasopism Instytut uzyskał 14 000 zł.

Piąty Program Ramowy Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji Unii Europejskiej

Instytut podjął próbę włączenia się do Piątego Programu Ramowego Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji Unii Europejskiej. Nawiązaliśmy kontakt z drem Wiesławem Studenckim z Krajowego Punktu Kontaktowego, koordynatorem 3 Programu Horyzontalnego, dotyczącym nauk humanistycznych. Trzech naszych pracowników uczestniczyło w szkoleniu z udziałem koordynatora z Brukseli. Po przeanalizowaniu wszystkich możliwości ubiegania się przez nasz Instytut o grant doszliśmy do wniosku, że pomimo, iż mamy propozycję tematu konferencji międzynarodowej (europejskie koncepcje historii nauki), nie możemy przystąpić do jej realizacji z powodów dramatycznej sytuacji finansowej (ewentualne skorzystanie z grantu wymaga posiadania środków własnych).

Wydawnictwo Instytutu Historii Nauki

Opublikowano łącznie 13 pozycji, w tym

w y d a w n i c t w a c i ą g ł e i c z a s o p i s m a :

„Analecta“ z. 1/2000, 2/2000,

„Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ nr 1/2000, 2/2000, 3/4/2000,

„Medycyna Nowożytna. Studia nad Historią Medycyny“ t. VII z. 1/2000,

„Słownik biograficzny polskich nauk medycznych“ t. II z. 3,

„Rozprawy z dziejów oświaty“ t. XXXIX/1999 i t. XL/2000.

k s i ą ż k i :

Iwona A r a b a s (red.): *Pod patronatem Hygiei. Udział kobiet w rozwoju nauk przyrodniczych*. Warszawa 2000, 150 s.

Tadeusz Bieńkowski (przekł. z jęz. łacińskiego): *Wawrzyniec Goślicki, O senatorze doskonałym księgi dwie*. Wydawnictwo Arcana, Kraków 2000 562 s.

Tadeusz Bieńkowski: *Co równać się może z drzewami naszymi? Obraz rodzimej przyrody w literaturze i malarstwie*. Wydawnictwo Uczelniane WSH w Pułtusku, Pułtusk 2000, 113 s.

W.J. Hitchens, Adam Matuszewski, John Young (oprac.): *The Letters of Jan Jonston to Samuel Hartlib*. Warsaw 2000, 269 s. (druga karta tytułowa w języku polskim).

Irena Stasiiewicz-Jasiukowa (oprac.): *Wiktor Dega znany i nieznan*, Wyd. Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu. Poznań 2000, 176 s.

Irena Stasiiewicz-Jasiukowa (red., wstęp) [w:] J. Garbowska, K. Jakubowski: *Ignacy Domeyko*. Wyd. Komitetu HNiT PAN i Tow. Kultury Pol. Ziemi Lidzkiej, Warszawa-Lida 2000, 63 s.

Witold Sygocki: *Słowo i obraz – przenikanie znaczeń. Georgia O'Keeffe*, Wyd. Szumacher

Ryszard Terlecki: *Uniwersytet Latający i Towarzystwo Kursów Naukowych 1977–1981*, Kraków-Rzeszów 2000, 327 s.

Wiesława Wernero-wa (oprac.) B. Olszewicz: *Kartografia polska XIX wieku. Tom 3 Skorowidze: I – osobowy, II – geograficzny, III – bibliograficzny*. Warszawa 2000, 192 s.

Wiesław Wójcik: *Nowożytnie wizje nauki uniwersalnej a powstanie teorii continuów*. Warszawa 2000.

Pracownicy Instytutu opublikowali łącznie 126 prac naukowych, w tym 10 książek, ponadto w dorobku pracowników naukowych Instytutu znalazły się publikacje popularne, artykuły prasowe i inne.

Dyrekcja Instytutu za najważniejsze osiągnięcia naukowe w roku ubiegłym uznała książki: Ryszarda Terleckiego *Uniwersytet Latający i Towarzystwo Kursów Naukowych 1977–1981* i Wiesława Wójcika *Nowożytnie wizje nauki uniwersalnej a powstanie teorii continuów*.

14 października 2000 r. nastąpiło uroczyste otwarcie lokalu Instytutu Historii Nauki w Krakowie i zarazem wznowienie działalności seminaryjnej w tej placówce.

Andrzej Śródka
(Warszawa)